

УДК 321.011:342

ТЕРНАВСЬКА В.М., кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
Київського регіонального центру НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-619X>.

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В АСПЕКТІ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. Стаття присвячена визначенню природи інформаційного суверенітету та його значення для процесу незалежного державотворення через призму парадигми інформаційного суспільства. Досліджуються різні методологічні аспекти поняття “інформаційний суверенітет”. Аналізується співвідношення категорій “державний суверенітет” та “інформаційний суверенітет”. Робиться висновок, що інформаційний суверенітет не є самостійною категорією конституційного права, разом з тим, концепція державного суверенітету потребує модернізації шляхом інтеграції класичних та нових інформаційних правомочностей держави, характерних для глобалізованого інформаційного світу.

Ключові слова: державний суверенітет, інформаційний суверенітет, національні інтереси, національна безпека, суверенноздатність, конституційно-правова політика.

Summary. The article is dedicated to defining the nature of information sovereignty and its significance for the process of independent state-building through the prism of the information society paradigm. Various methodological aspects of the concept of “information sovereignty” are studied. The ratio of the categories “state sovereignty” and “information sovereignty” is analyzed. The conclusion is made that the information sovereignty is not an independent category of constitutional law, however, the concept of state sovereignty needs to be modernized by integrating the classical and new information authority of the state, which are characteristic of the globalized information world.

Keywords: state sovereignty, information sovereignty, national interests, national security, sovereignability, constitutional and legal policy.

Аннотация. Стаття посвящена определению природы информационного суверенитета и его значения для процесса независимого государственного строительства сквозь призму парадигмы информационного общества. Исследуются различные методологические аспекты понятия “информационный суверенитет”. Анализируется соотношение категорий “государственный суверенитет” и “информационный суверенитет”. Делается вывод, что информационный суверенитет не является самостоятельной категорией конституционного права, однако концепция государственного суверенитета нуждается в модернизации путем интеграции классических и новых информационных правомочий государства, характерных для глобализованного информационного мира.

Ключевые слова: государственный суверенитет, информационный суверенитет, национальные интересы, национальная безопасность, суверенноспособность, конституционно-правовая политика.

Постановка проблеми. Сучасний глобалізований світ динамічно розвивається у новій парадигмі інформаційного суспільства. Стрімкий розвиток національних економік та культури, створення нових глобальних форм врядування, плідна співпраця держав у сфері міжнародної безпеки стали можливими завдяки новим технологічним можливостям та поширенню мережі Інтернет. Інтеграція сучасних інформаційних технологій створює умови для виникнення як локальних, так і національних кіберфізичних систем, що передбачають впровадження в процеси управління елементів

штучного інтелекту [1, с. 77, 78]. В той же час, перед людством постають нові виклики, зумовлені можливостями сучасних інформаційних технологій, зокрема, несанкціоноване поширення інформації, втручання у виборчий процес іноземних держав, фальсифікація результатів референдумів, кібератаки на інформаційні бази даних національних систем управління, інформаційний тероризм тощо. Враховуючи останні події у світі, науковці наголошують на необхідності розробки більш ефективних механізмів захисту державного суверенітету в рамках міжнародного права від проявів агресії з боку окремих акторів, що супроводжується не лише торгівельними чи “гібридними” війнами, але й інформаційними війнами також [2, с. 92].

Недостатня захищеність інформаційних ресурсів призводить до витоку важливої інформації політичного, економічного, науково-технічного чи оборонного характеру, що становить сутність національних інтересів, а тому спонукає уряди США, Великобританії, Китаю та держав-лідерів ЄС активно формувати нову інформаційну політику. Так, у США спричинення значної шкоди національним інтересам у галузі державної безпеки та економіки злочинними діями недержавних структур (терористичних угруповань), а також кібератаками з боку РФ, Ірану та Північної Кореї, економічного шпіонажу у галузі інтелектуальної власності з боку КНР, стали підставою для прийняття Національної кіберстратегії США 2018 р., що передбачає зміцнення національної кібербезпеки США від кіберзагроз [3, с. 1-2]. Однак інформаційна політика домінантних акторів спрямована одночасно як на захист свого національного суверенітету, так і передбачає прямий чи опосередкований вплив на послаблення суверенноздатності всіх інших країн. З. Бжезінський відверто називає глобалізацію як глобальну взаємозалежність держав, де немає місця для рівності, де немає жодної гарантії однакової безпеки та абсолютного імунітету для всіх держав щодо наслідків технологічної революції [4, с. 13]. Дж. С. Най вважає, що глобалізація інформації прискорила обмін, поширення і проникнення всіх видів думок, переконань і цінностей, а інформаційні наддержави на чолі з США використовують т.з. “м’яку силу” для впливу на інформаційно бідні країни, інформаційна безпека яких буде з часом контролюватися цими наддержавами, а їх культура, цінності та образ життя будуть перетворені інформаційно багатими державами і навіть з’являться “інформаційний сюзерен” та “інформаційна колонія” [5, с. 126].

Внаслідок вищезазначеного, проблема належного забезпечення основного атрибуту політичної влади – державного суверенітету, піднята українськими правознавцями багато років тому [6, с. 321], має підвищену актуальність для України сьогодні та потребує ґрунтовного вивчення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на суверенноздатність Української держави [7, с. 72-73], що поступово ведуть до “деградації” чи то “девальвації” статусу суверенної держави у загальному контексті глобалізаційних процесів.

Результати аналізу наукових публікацій. Проблематика збереження і захисту державного суверенітету привертає увагу українських вчених протягом всього періоду незалежного державотворення. Різні політико-правові аспекти поняття державного суверенітету та сучасних технологій його захисту знайшли своє відображення у наукових розвідках М.О. Баймуратова, Ю.П. Битяка, В.Г. Буткевича, О.Д. Довганя, О.В. Задерейко, В.Н. Кубальського, І.А. Куян, О.В. Олійника, О.Е. Радутного, С.Г. Серьогіної, О.В. Скрипнюка, О.М. Солодкої, О.В. Троянського, Р.І. Чанишева, Ю.С. Шемшученка, І.В. Яковюка та ін. В той же час, питання суверенноздатності держави в інформаційному просторі, що є одним із стратегічних напрямів конституційно-правової політики, є недостатньо дослідженим в юридичній літературі.

Метою статті є теоретико-правове обґрунтування нової грані державного суверенітету – інформаційного суверенітету, що відкривається завдяки науково-технічному прогресу людства, та практичного втілення модернізованої концепції державного суверенітету у політико-правову практику задля посилення суверенноздатності Української держави в глобалізованому інформаційному світі.

Виклад основного матеріалу. Конституція України 1996 р. проголосила Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [8]. Однак норми конституційного права, що закріплюють суверенітет держави, не утворюють ані самостійного інституту в системі конституційного права, ані складової генерального інституту основ конституційного ладу [9, с. 384], хоча ці норми є фундаментальними для більшості інститутів конституційного права. В цілому, феномен суверенітету все ще не отримав свого належного доктринального визначення у вітчизняній науці теорії держави і права. У науці конституційного права поняття суверенітету розглядається в рамках конституційно-правового інституту державної влади в аспекті співвідношення таких категорій, як національний, народний і державний суверенітет [10, с. 253; 11, с. 173].

Державний суверенітет визначається в Декларації про державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повнота і неподільність влади Української держави в межах її території, що є незалежним і рівноправним суб'єктом міжнародних відносин [12]. Виходячи із зазначеного, основною просторовою межею здійснення державою суверенних прав вважається її територія. Однак саме поняття «територія» в процесі історичного розвитку зазнало серйозних змін. Спершу територією вважалася материкова частина Земної кулі, у подальшому держави почали захищати свої інтереси на прилеглих територіях, що визначаються сьогодні як континентальний шельф та виключна (морська) економічна зона. У ХХІ ст. виникла гостра потреба визначення територіальних меж суверенних прав держави в інформаційному просторі внаслідок стрімкого розвитку новітніх технологій та переходу людства до якісно нової парадигми суспільного розвитку – інформаційного суспільства. Вважається, що природа кіберпростору вже давно не відповідає традиційним географічним концепціям [13, с. 207]. Відповідно, сьогодні існує нагальна потреба визначення суверенітету держави у новому вимірі – інформаційному, та визначення меж реалізації інформаційного суверенітету держави [14, с. 40].

Концепція інформаційного суверенітету була запропонована ще у другій половині ХХ ст., невдовзі після запуску першого штучного супутника Землі, що, за словами Дж. Нейсбитта, ознаменував “глобалізацію інформаційної революції” [15, с. 12]. Нові результати науково-технічного прогресу спричинили також і нові проблеми у сфері міжнародних відносин, що активно дебатуються і сьогодні. Так, Декларація керівних принципів з використання мовлення через супутники для вільного розповсюдження інформації, розвитку освіти та розширення культурного обміну 1972 р. визначає, що супутникове мовлення має поважати суверенітет і рівність всіх держав (ст. II), які мають право приймати рішення про зміст освітніх програм, що транслюються через супутник для свого народу (ст. VI) [16]. Разом з тим, залишається відкритим питання відносно конкретних масштабів кібер-генерованих ефектів, які можуть порушити обов'язкові норми міжнародного права, зокрема, застосування відображеного в ст. 2 (4) Статуту ООН *jus ad bellum*, як і питання принципу суверенітету, що діє як самостійна норма міжнародного права, котра регулює дії держави у кіберпросторі та залишає дане питання на власний розсуд держав [13, с. 207-208, 210].

У сучасній науковій літературі суверенні права держави в інформаційній сфері об'єднуються поняттям “інформаційний суверенітет” [5; 14; 17] або “цифровий суверенітет” [13; 18]. Підтримуємо позицію О.М.Солодкої, яка визначає цифровий суверенітет як різновид інформаційного суверенітету, оскільки останній включає не лише здатність впливати на інформаційно-комунікаційні технології загалом, але і на контент [19, с. 82]. Незважаючи на термінологічні розходження, ми підтримуємо думку українських науковців, що в умовах глобалізованого інформаційного світу незабезпечення суверенітету держави в інформаційній сфері може призвести до втрати суверенітету взагалі [18, с. 10].

Виходячи з концепції державного суверенітету, закономірно постає питання, чи є поняття “інформаційний суверенітет” самостійною категорією конституційного права? Аналіз юридичної літератури свідчить про те, що переважна більшість науковців не визнають інформаційний суверенітет як окремий вид суверенітету.

Так, В. Гонг не розмежовує державний та інформаційний суверенітет як два окремих види суверенітету, вважаючи інформаційний суверенітет тією частиною державного суверенітету, яка пов'язана з інформацією та має також внутрішню і зовнішню сторони прояву. Китайський вчений визначає дану категорію наступним чином: інформаційний суверенітет – це верховне право державної влади розробляти інформаційну політику та підтримувати інформаційний порядок всередині країни, а також повна юридична рівність з іншими державами і свобода від будь-якого зовнішнього контролю щодо незалежних прав на продукцію та використання інформації [5, с. 120].

Таку ж позицію має і О.Е.Радутний, який вважає, інформаційний суверенітет невід'ємною складовою загального суверенітету, однак його виокремлення та самостійне дослідження зумовлено складністю інформаційної системи та необхідністю більш детального аналізу її елементів [17, с. 24].

Натомість О.М.Солодка зазначає, що поняття “інформаційний суверенітет” є відносно відокремленим видом державного суверенітету, що відрізняється від останнього юрисдикційними межами, колом уповноважених суб'єктів та ступенем участі недержавних структур у забезпеченні, власними моделями і комбінаціями методів правового регулювання, рівнем міжнародної співпраці тощо [19, с. 82].

Не поділяючи такої позиції О.М.Солодкої, наведемо як контраргумент думку О.В. Олійника, який слушно зауважує, що суверенітет держави є єдиним і неподільним та охоплює *всі аспекти державного життя*, тобто й інформаційну сферу також, а тому слід виокремлювати нову, інформаційну функцію держави та компетенцію держави в інформаційній сфері [20, с. 56], які будуть виконувати все ті ж уповноважені державою органи – Міністерство культури та інформаційної політики України, що забезпечує сьогодні формування та реалізує державну політику, у тому числі у сфері інформаційного суверенітету України та інформаційної безпеки [21], спеціалізовані підрозділи Служби безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України та інші органи і служби, які одночасно виконують й інші завдання і функції щодо забезпечення і захисту державного суверенітету України.

Термін “інформаційний суверенітет” вперше було введено в систему національного права на законодавчому рівні Законом України “Про інформацію” від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ [22], де основою інформаційного суверенітету України було визначено національні інформаційні ресурси, у тому числі вся належна Україні інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення, а також право України самостійно формувати інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджатися ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами. Однак нормативне визначення самого поняття “інформаційний суверенітет держави” було закріплено лише Законом

України “Про Національну програму інформатизації” від 04.02.98 р. № 74/98-ВР як здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави [23]. Вважаємо, що законодавець має дати більш коректне визначення поняття “інформаційний суверенітет”, ніж те, що закріплено Законом України № 74/98-ВР, оскільки, як справедливо зауважують О.В. Олійник [20, с. 56] та О.Е. Радутний [17, с. 26-27], його сутність зводиться лише до “здатності держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави”, позбавляючи державу права вчиняти такі ж дії в межах власної території, а також права самостійно формувати інформаційні ресурси та права власності на них. Крім того, така нормативна дефініція не передбачає права самостійно формувати державну інформаційну політику.

В українському законодавстві термін “інформаційний суверенітет” вживається як в законах, так і підзаконних нормативно-правових актах, однак відсутній комплексний підхід до впорядкування всіх питань, пов’язаних з суверенноздатністю Української держави в інформаційному просторі. *Суверенноздатність* – це здатність держави *самостійно формувати* засади внутрішньої і зовнішньої політики та *реалізовувати* її згідно з національними інтересами в умовах впливу правової глобалізації на національні правові системи. Зміст поняття суверенноздатності становить певна сукупність юридичних прав та обов’язків, що випливають із природного права держави на самобутній розвиток і взятих на себе зобов’язань перед власним народом та міжнародно-правових зобов’язань. Однак, проблематика суверенних прав держави залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній юридичній науці. С.Г. Серьогіна та Ю.В. Байдін справедливо вважають таку ситуацію неприйнятною, оскільки суверенні права розкривають не тільки сутність державної влади всередині країни та у відносинах із суб’єктами міжнародного права, але й послідовно відображають нагальні потреби держави, що становлять фундаментальні умови, необхідні для гідного існування держави у сучасному світі [6, с. 76-77]. Відповідно, суверенні права Української держави в інформаційній сфері в жодному нормативному акті не систематизовані, хоча Верховна Рада України, об’єктивно оцінюючи існуючі загрози для національної безпеки в інформаційній сфері, у своїй Постанові “Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні” від 16.02.99 р. № 430-XIV [24] визнала за необхідне прискорити розробку проектів основ державної інформаційної політики, законів про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України, розвиток телерадіоінформаційного простору. Натомість, у 2011 р. Верховна Рада України прийняла нову редакцію Закону України “Про інформацію” № 2938-VI [25], де не тільки немає визначення поняття “інформаційний суверенітет”, але й положення статей 53 та 54 першої редакції Закону № 2657-XII про інформаційні ресурси як основу інформаційного суверенітету не знайшли свого відображення, хоча такі права Української держави визначені у більш вузькій сфері – у сфері науково-технічної інформації, відповідно до Закону України “Про науково-технічну інформацію” від 25.06.93 р. № 3322-XII [26]. Підставою для анулювання положень про інформаційний суверенітет став негативний висновок експертів Ради Європи, які вважають, що дане поняття “не належить до принципів, що їх ужито бодай в одному договорі про захист прав людини” [27].

Разом з тим, у міжнародному праві сьогодні вже визнається, що “суверенітет держав та міжнародні норми і принципи, що витікають з суверенітету, застосовуються до здійснення державами діяльності, пов’язаної з ІКТ, та їх юрисдикції над ІКТ-

інфраструктурою, що розташована на їх території” [28]. Крім того, держави, посилюючись на положення Таллінського статуту із застосування міжнародного права до кібервійн, зокрема Правило 1, поширюють свою юрисдикцію на всю кіберінфраструктуру, що знаходиться на її території відповідно до засад територіальності дії принципу державного суверенітету у міжнародному праві [29].

В цілому, основні засади державного суверенітету в інформаційній сфері мають бути визначені в *концепції державної інформаційної політики*, в основі якої мають бути виключно *національні інтереси*, котра має бути спрямована на забезпечення *національної безпеки у глобальному інформаційному просторі*. Тобто сукупність цих чотирьох категорій становить *quinta essentia* т.з. інформаційного суверенітету. Однак, у ст. 3 Закону України “Про інформацію” в редакції 2011 р. відсутнє визначення поняття “державна інформаційна політика”, хоча дане поняття визначалося в ст. 6 Закону редакції 1992 р. як “сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації” [22]. І хоча дане визначення не містило базового елементу – “самостійне вироблення інформації”, разом з тим ми поділяємо точку зору О.Д. Довганя, що саме на конституційно-правовому рівні має бути визначено правові та ціннісно-ідеологічні засади інформаційної політики сучасної держави, а також місце і роль держави у процесі формування інформаційного простору [30, с. 106]. Крім того, вважаємо некоректним визначення поняття “національні інтереси України” в Законі України “Про національну безпеку України” від 21.06.18 р. № 2469-VIII як життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, *реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян* [31]. На нашу думку, у даній законодавчій дефініції неправильно розставлені акценти. Річ у тім, що національні інтереси держави – це дійсно життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави в усіх сферах життєдіяльності. Однак, *не реалізація життєво важливих інтересів забезпечує державний суверенітет України, а саме фактична наявність суверенітету у держави робить можливою реалізацію життєво важливих інтересів* людини, суспільства і держави, саме її суверенноздатність *забезпечує прогресивний демократичний розвиток держави та безпечні умови життєдіяльності і добробуту її громадян*.

Важливим елементом системи національної безпеки є інформаційна безпека. Конституція України в ч. 1 ст. 17 визначає забезпечення інформаційної безпеки України однією з найважливіших функцій держави [8]. У Доктрині інформаційної безпеки України 2017 р. визначено, що комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації [32]. Однак, аналіз національного інформаційного законодавства свідчить про відсутність системного підходу нашого законодавця до вирішення питання належного правового врегулювання правовідносин в інформаційній сфері. Річ у тім, що частина нормативно-правових актів безнадійно застаріла, а тому не може належним чином врегулювати нові суспільні явища у сфері інформаційних технологій, а нові потрібні акти ще не прийняті з різних причин. Крім того, недотримання правил нормотворчості та юридичної техніки призводить до колізій правових норм та прогалин у законодавстві. Зокрема, у законодавстві України є наявність трьох різних визначень поняття “інформація”, трьох визначень поняття “захист інформації”. Натомість поняття “інформаційна безпека” не визначено ані Законом України “Про інформацію” від 13.01.11 р. № 2938-VI [25], ані Законом України “Про національну безпеку України” від 21.06.18 р. № 2469-VIII [31]. Внесений у 2018 р.

до парламенту законопроект “Про внесення змін до законів України щодо інформаційної безпеки” від 26.11.18 р. № 9340 [33] містив визначення поняття інформаційної безпеки, яке хоча і потребувало свого нормативного та лінгвістичного доопрацювання, однак так і не був прийнятий. Відповідно, сьогодні застосовується поняття “кібербезпека”, що містить Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” від 05.10.17 р. № 2163-VIII [34]. Необхідно зазначити, що поняття “кібербезпека”, яке міститься в даному Законі, є невід’ємною та необхідною складовою кіберфізичних систем як стан безпечного, надійного, стійкого їх функціонування з урахуванням вимог конфіденційності. Натомість даний Закон не дає визначення поняття кіберфізичних систем. Виходячи з вищезазначеного, ми пропонуємо доповнити Закон України № 2163-VIII наступним визначенням даного поняття: “кіберфізична система (КФС) – це інтелектуальна система, що включає інженерно взаємодіючі мережі фізичних та обчислювальних компонентів” [35, с. 48].

Таким чином, захист національних інтересів від реальних та потенційних загроз у кіберпросторі потребує застосування як організаційних, матеріальних, фінансових, технічних, так і правових інструментів. Адекватність співвідношення засобів і цілей вимагає комплексного підходу до вирішення цієї важливої задачі у конституційно-правовому полі. Річ у тім, що конституційно-правова політика кожної демократичної держави формується сьогодні у форматі збалансування індивідуальних, суспільних та державних інтересів, де, з одного боку, має бути забезпечення конституційних прав громадян на доступ до інформації, а з іншого – жорсткий контроль за національним кіберпростором та його захист. Однак, як слушно зауважують українські правознавці, Україна має недостатній потенціал щодо протидії загрозам її інформаційній безпеці, зміцненню національної безпеки, оскільки відсутня цілісність системи правового регулювання суспільних відносин у галузі протидії загрозам національним інтересам України в інформаційній сфері [36, с. 5]. Крім того, в Україні все ще залишається невирішеною належним чином проблема визначення правових основ збирання, зберігання, обробки та використання інформації, яка стосується безпосередньо громадян України [37, с. 23], оскільки інформаційна безпека громадян є складовою національної безпеки. Вирішенням даної проблеми може стати, на думку фахівців, запровадження правових режимів у сфері кібербезпеки.

Так, на думку В.В. Белевцевої, належно розроблена та втілена в життя категорія правового режиму кіберпростору могла б усунути надмірну розшарованість правового регулювання, більш чітко та послідовно визначити суб’єктів досліджуваних правовідносин та порядок їх взаємодії, юридичні гарантії забезпечення прав людини, форми, методи діяльності контролюючих суб’єктів, заходи юридичної відповідальності [38, с. 108-109].

Своєю чергою Н.Ф. Казакова та інші спеціалісти з питань комп’ютерних та інформаційно-вимірювальних технологій також наголошують, що для машинних і когнітивних інтерфейсів, повинен бути створений новий правовий режим функціонування, який визначить правила реагування на конфліктні ситуації між суб’єктами міжмашинної взаємодії [1, с. 78].

Висновки.

Концепція державного суверенітету потребує своєї модернізації шляхом інтеграції класичних та нових інформаційних правомочностей держави, характерних для глобалізованого інформаційного світу. Інформаційний суверенітет не є самостійною категорією конституційного права, цей термін характеризує специфіку суверенних правомочностей держави у глобальному інформаційному просторі щодо самостійного формування національної інформаційної політики та забезпечення національної

безпеки. Наявність інформаційного суверенітету дає можливість державі реалізовувати свої національні інтереси та захищати їх від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів за допомогою сучасних інформаційних технологій та поширення її юрисдикції над ІКТ інфраструктурою, що розташована на її території. Неналежне забезпечення матеріально-технічної та правової бази інформаційного суверенітету призводить до поступової “девальвації” державного суверенітету, про що яскраво свідчить досвід країн сучасного глобалізованого інформаційного світу, у тому числі і досвід України, яка програє сьогодні інформаційну війну країні-агресору – Російській Федерації. Удосконалення механізму правового регулювання діяльності держави в інформаційній сфері має здійснюватися на підставі науково обґрунтованої концепції конституційно-правової політики, питаннями якої є безпосередньо суверенноздатність Української держави як в межах її матеріальних, так й інформаційних територіальних просторів.

Використана література

1. Казакова Н.Ф., Щербина Ю.В., Фразе-Фразенко О.О. Проблеми безпеки сучасних кіберфізичних систем: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*, м. Одеса, 17 лист. 2017 р. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 77-78. URL : <http://dspace.oduvs.eduua/handle/123456789/500>
2. Кубальський В.Н. Поняття державного суверенітету в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Вип. 132. С. 85-96. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/3177/2852>
3. National Cyber Strategy of the United States of America. September, 2018. 29 p. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Cyber-Strategy.pdf>
4. Бжезінський З. Вибір. Світове панування чи світове лідерство. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. 204 с.
5. Wenxiang Gong. Information Sovereignty. Reviewed. *Intercultural Communication Studies*. 2005. Volume XIV, Issue 1. P. 119-135. URL: <https://web.uri.edu/iaics/files/10-Wenxiang-Gong.pdf>
6. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції: монографія / за ред. Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка. Київ: Ред. журн. “Право України”, 2012. 336 с.
7. Тернавська В.М. Суверенноздатність держави в умовах глобалізаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*, м. Харків, 30 лист. 2018 р. Харків: Харків. нац. ун-т. внутр. справ., 2018. С. 72-74. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1957>
8. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Куян І.А. “Суверенітет” як базова категорія інститутів і принципів конституційного права України. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 384-388.
10. Молдован В.В., Мелашенко В.Ф. Конституційне право: опорні конспекти: навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ: Юмана, 1996. 272 с.
11. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. проф. Федоренко В.Л. 3-е вид. перероб. і доопр. Київ: КНТ, Видавництво Ліра-К, 2011. 532 с.
12. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.90 р. № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
13. Corn Gary, Taylor Robert. Sovereignty in the Age of Cyber. *AJIL Unbound*. Published online by Cambridge University Press: 2017. Vol. 111. P. 207-212. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/sovereignty-in-the-age-of-cyber/02314DFCFE00BC901C95FA6036F8CC70>

14. Солодка О.М. Інформаційний простір держави як сфера реалізації інформаційного суверенітету. *Інформація і право*. № 4(35)/2020. С. 39-46.

15. John Naisbitt. *Megatrends: Ten New Directions Transforming Our Lives*. New York: Warner Books, Inc., 1982. 290 p.

16. Руководящие принципы по использованию вещания через спутники для свободного распространения информации, развития образования и расширения культурных обменов: Декларация Генеральной конференция ООН по вопросам образования, науки и культуры от 15 ноября 1972 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_388#Text

17. Радутний О.Е. Ілюзія та реальність інформаційного суверенітету. *Інформація і право*. № 4(35)/2020. С. 22-38.

18. Задерейко О.В., Троянський О.В., Чанишев Р.І. Концептуальні основи захисту інформаційного суверенітету України: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 112 с.

19. Солодка О.М. Забезпечення інформаційного суверенітету держави: правовий дискур. *Інформація і право*. № 1(32)/2020. С. 80-87.

20. Олійник О. Інформаційний суверенітет як важлива умова забезпечення інформаційної безпеки України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 1. С. 54-59.

21. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.19 р. № 885. *Урядовий кур'єр*. № 208. – (31.10.2019 р.).

22. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t265700?an=305&ed=2004_05_11

23. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.98 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27-28. Ст. 181.

24. Про діяльність Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади щодо забезпечення свободи слова, задоволення інформаційних потреб суспільства та розвитку інформаційної сфери в Україні: Постанова Верховної Ради України від 16.02.99 р. № 430-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 16. Ст. 99.

25. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII (в редакції від 13.01.11 р. № 2938-VI). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 313.

26. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.93 р. № 3322-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 33. Ст. 345.

27. Висновок експертів Ради Європи щодо проекту закону про інформацію. URL: <https://hel.sinki.org.ua/2007/03/vysnovok-ekspertiv-rady-evropy-schodo-proektu-zakonu-pro-informa-tsiyu>

28. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН від 5 декабря 2018 года A/RES/73/27. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/73/27>

29. Tallinn manual on the international law applicable to cyber warfare: prepared by the International Group of Experts at the invitation of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence / general editor Michael S. Schmitt. New York: Cambridge University Press, 2013. 215 p. URL: <http://csef.ru/media/articles/3990/3990.pdf>

30. Довгань О.Д. Національний інформаційний суверенітет – об'єкт інформаційної безпеки. *Інформація і право*. № 3(12)/2014. С. 102-112.

31. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.18 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

32. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України”: Указ Президента України від 25.02.17 р. № 47/2017. *Урядовий кур'єр*. № 38. (28.02.2017 р.).

33. Про внесення змін до законів України щодо інформаційної безпеки: проект закону України від 26.11.18 р. № 9340. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH77G00A.html

34. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.17 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.

35. Хлапонін Ю.І, Тернавська В.М. Кібербезпека як засіб забезпечення інформаційного суверенітету держави: техніко-юридичний аналіз: збірник тез наукових доповідей *Стан та удосконалення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем* (SITS' 2021). Миколаїв-Коблево: 2021. С. 47-49. URL: <http://bit.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/Zbirnyk-tez-Koble-vo-2021.pdf>

36. Калюжний Р.А., Басв О.О. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки України. *Правова інформатика*. № 4/(24).2009. С. 5-12.

37. Задорожня Л. До питання огляду законодавства в інформаційній сфері. *Правова інформатика*. № 3/2004. С. 20-25.

38. Белєвцева В.В. До питання застосування правових режимів забезпечення кібербезпеки в Україні. *Інформація і право*. № 4(35)/2020. С. 106-112.

~~~~~ * * * ~~~~~